

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 1179 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-mayda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

- Salimov Okil Umrzokovich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

“Zavur kollektor suvlarining kimyoviy tarkibi tahlili va ularni tozalash zarurati (Qoraqalpog‘iston Respublikasi misolida)”.....	20
Kungiratbay Sharipov, Ma‘ruf Nurmanov	
Forming demand and stimulating sales in Uzbekistan.....	26
Musayeva Shoira Azimovna	
Членство в ВТО как драйвер развития: взгляд Узбекистана через призму опыта Вьетнама и Казахстана.....	30
Ж.Я.Нуриллаев	
Mamlakatimizda tizimli ahamiyatga molik banklarni aniqlash tartibi va ularning bank tizimi moliyaviy barqarorligiga ta‘sirini tahlili.....	37
Xolmamatov Farhodjon Kubaevich	
O‘zbekiston respublikasida aholi bandligini ta‘minlashdagi dolzarb masalalar	44
Ibragimov Elmurod Gulboynor o‘g‘li	
O‘zbekiston respublikasida elektr energiyasi ta‘minoti hajmini yalpi ichki mahsulot hajmiga ta‘sirini ekonometrik tahlil qilish.....	48
Fayziyev Rabim Alikulovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarining xizmat turlarini takomillashtirish amaliyoti	60
Umurzoqova Adiba Ochilovna	
Qishloq xo‘jaligi kooperativi boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o‘ziga xos xususiyatlari	67
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligi mahsulotlari umumiy hajmini prognozlashda ekonometrik modellar (yillik)	72
Qodirov Farxod Amirovich, Bo‘ribaeva Qundiz Muratbaevna	
Oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligi tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari.....	77
Mahamatova Maftuna	
Xufiyona va yashirin iqtisodiyotning amaliy tahlili o‘zbekiston miqyosida.....	83
Koshanov Abdimurat Azat uli	
Soliq tizimini barqarorligini belgilovchi omillar tahlili.....	87
Nurillayev Jasurbek Davronbekovich	
Mahalliy budjetlar daromad manbalarini mustahkamlash omillari.....	92
Soatova Nodira Boboxanovna	
Bank infratuzilmasining raqamli transformatsiyasi va resurslar bazasi shakllanishi: nazariy asoslar va texnologik yondashuvlar.....	97
Raxmatov Azizjon Jaloliddinovich, Jumayev Muzaffar Mahmud o‘g‘li	
Ichki auditning transformatsion potentsiali: tahliliy amallarni takomillashtirish orqali samaradorlikni oshirish.....	102
Misirov Akbarali Pardaboyevich, Ismoilov Asadbek Abdusamat o‘g‘li	
Xorijiy mamlakatlarda yashil moliyalashtirishni rivojlantirish yo‘llari.....	110
Qorriyeva Shahnoza Safarbayevna	
Yashil moliya – iqtisodiy rivojlanish mexanizmi sifatida	117
Nodir Xidirov G‘iyosaliyevich	
Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning likvidiligi va moliyaviy barqarorligini ta‘minlashning xorij tajribasi va uning amaliy ahamiyati	122
Bauyetdinov M.J.	
Теоретические подходы к определениям агрессий социально - экономической и политической стабильности государства как фактор повышения рекреационных потребностей	128
Алимова Райхона Баходировна	
Innovatsion ta‘lim texnologiyalari asosida talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirish.....	139
Komilov Umidjon Normurod o‘g‘li, Tulyaganova Gulnoza Olimjon qizi	

Kichik biznes subyektlarini moliyalashtirish manbalari	143
Nematulloev Suxrob Sobirovich	
Bir qatlamli elastik asosda joylashgan to'sinning seysmik kuchlar ta'siridagi tebranishining V.Z. Vlasov usuli asosida analitik tadqiqi	148
Kamola Xaydarova	
"Sibir daryolarining burilishi" loyihasining tarixiy va retrospektiv tahlili	153
Mahmudov Nosir Mahmudovich	
Sarguzasht turizmini rivojlanishi va sarguzasht turlarda turistlarning xavfsizligini ta'minlashda instruktor-gidlarning roli	159
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
Scientific-theoretical foundations of the use of ict in ensuring management efficiency and security in enterprises	165
Khalilov Bekzod Akhmatovich	
Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish yo'nalishlari.....	171
Mirtursunova Dinara Anvarovna	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini joriy etishni takomillashtirish yo'llari.....	175
Tangriyev Izzat Raxmatullayevich	
Qashqadaryo viloyatida eko va etno turizmni rivojlantirishning istiqbollari va iqtisodiy samaradorligi.....	181
Erkayeva Barno, Xushvaqtoev Ramziddin	
O'zbekiston bank tizimida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalar integratsiyasini takomillashtirish	186
Nodirov Azizxon Asrorovich	
Global energiya noaniqligining o'zgaruvchanligi ekonomertik modellari	192
Bexzod Qo'ziboev	
Экоцифра: цифровизация МСП для зеленого устойчивого роста	197
С.С. Убаева	
Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirish va ekologik toza hududni yo'lga qo'yishning ahamiyati	201
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
Statistika fanining shakllanish bosqichlari va rivojlanish tendensiyalari.....	206
Nabixodjaev Abbas Abdupattahovich, Umarova Mukaddas Abbasovna	
Hududlarning atmosferaga chiqaradigan zararli chiqindilar miqdorini sanoat mahsulotiga nisbati bo'yicha tahlili	210
Baqoyev Husan Nuriddinovich	
Qayta tiklanadigan vodorod narxlari strategiyasini o'rganish: xarajat noaniqliklarini bartaraf etish	216
Nuraliyeva Komila Sanakulovna	
Qishloq xo'jaligini "yashil" iqtisodiyot asosida rivojlantirishga o'tishning zarurligi va mohiyati	221
Yoldoshev Mutalib Ibrohimovich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "yashil investitsiyalar" dan foydalanishning xorij tajribalari	225
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna, Rustamova Nasiba Arslanovna	
Ijtimoiy iqtisodiy ehtiyojlar va ularning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni.....	230
Raxmonova Feruza Musaqulovna	
Oliy ta'lim xizmatlarini ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotda tutgan o'rni.....	234
Mirzaxajeva Shaxzoda Shuxratovna	
Tijorat banklari muammoli kreditlarining likvidlilikka ta'siri.....	240
Karshiyev Adham Anvarovich	
Kichik firmalarning raqobatbardoshligini oshirishning nazariy metodologik jihatlari.....	245
Ruzmetov Davron Ibrogimovich, Aliyev Maqsudbek Erkinovich	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy resurslaridan samarali foydalanish imkoniyatlari.....	251
Talapova Nargiza Baxriddinovna	

“Deviant xulq-atvorli o‘smirlarning ijtimoiy moslashuvining psixologik xususiyatlari”	255
Saidbekova Feruza Anvarbek qizi	
Aholi daromadlarini diversifikatsiya qilishda davlat siyosatining roli va imkoniyatlari	258
Nutfullayev Shohrux Mexli o‘g‘li, Qurbanov Ulug‘bek Erkinovich	
Анализ показателей развития зелёной химии по всему миру и в узбекистане за последние десять лет	262
Фозилова Фирангиза Комиловна	
Tijorat banklarining o‘zbekiston respublikasi iqtisodiyotiga ta’siri	270
Masharipov Rasulbek Jo‘rabekovich	
Biznes birlashuvda buxgalteriya hisobi va auditni takomillashtirish yo‘nalishlari	273
Hamroyeva Zuhra Amiral qizi, Xayitboyeva Laylo Oybekovna, Mirzarayimov Sardorbek Ravshanovich	
O‘zbekiston respublikasida pul-kredit siyosatining maqsadi	277
Adilov Zuxriddin Marip o‘g‘li	
Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining ishlab chiqarish va bozorlararo aloqalarining statistik o‘zgarish tendensiyalari	281
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
Iqtisodiy bilimlarni shakllanishi va rivojlanishi	286
Po‘latov Abdulloh Xolxo‘jayevich	
Теоретические основы эффективного управления финансовыми ресурсами предприятий с государственной долей (на примере узбекистана)	291
Ахмедов Дилшод Турсункулович	
Robototexnika asoslari va maktab ta‘limida qo‘llanilishi	298
Tuxliyev Muslimbek Sherzod o‘g‘li	
Sun‘iy intellektlar yordamida o‘quvchilarni hayotiy faoliyat ko‘nikmasini shakllantirishi	303
Mirxasilova Zulfiya Kochkarovna, Abdurahmanova Ozoda Djo‘rayevna, Kurbanov Azimjon Jo‘raboy o‘g‘li	
Levi tengsizligi uchun A.N. Kolmogorov teoremlari	316
Saypiddinov Shukurullo Sadrdinovich, Baxramov Rustamjon Qambarali o‘g‘li	
Rivojlanayotgan mamlakatlar bank tizimida raqamli moliyaviy texnologiyalarni joriy etish afzalliklari	320
Xodjimamedov Akmal Ashurovich, Umedov Abdullo Umedovich	
O‘zbekiston respublikasining mdh mamlakatlari bilan tashqi savdo faoliyati tahlili: o‘zgarish tendensiyalari va istiqbollari	326
Ilyosov Asrorjon Axrorjon o‘g‘li, Abdullaev Alisher Maxmudovich, Tuxtasinova Muxayyo Mirzasultonovna	
Elektron tijoratni rivojlantirishning xorij tajribasi	330
Madieva Zuxra Iskandarbekovna	
Inson resurslarini o‘rganishning asosiy yondashuvlari: mohiyat-ta’rifiy tahlil	336
Bakirov Qobiljon Mamatyusupovich	
Bandlikni ta’minlashda davlat tomonidan institutsional muhit yaratishning roli	340
Dilorom Tojiboyeva, Umida Ravshanovna Anvarova	
Mamlakatimizda islom moliyasini rivojlantirish maqsad va choralari	346
Xoliyorov Xomid Boynazarovich	
Разработка экспертной системы для оценки финансового состояния предприятия	352
Tajibayeva Kizlargul Ajiniyazovna	
Farg‘ona vodiysi viloyatlarida kichik biznes ko‘rsatkichlarining o‘zgarishi: panel regressiya tahlili	362
Tojiyeva Muhabbatxon Mansurjon qizi	
O‘zbekiston Respublikasida makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarni hisoblashdagi asosiy muammolar va ularning yechimlari	368
Farmonov Ilhomjon Iqboljon o‘g‘li	
Xorijiy tajriba asosida korxonalar innovatsion faolligini boshqarishni takomillashtirish	374
Hakimova Nozimaxon Sobirjon qizi	
Mahalliy davlat hokimiyati organlarida milliy kadrlar zaxirasini shakllantirish	380
G‘aniev Elyor Sobirjonovich	
O‘zbekistonda sirkulyar iqtisodiyotga o‘tishning ahamiyati	386
Mirzayev Muzaffar Maxmudovich	

The role of international investments in greening and ecological rehabilitation of the aral sea region	392
Ospanova Feruza Bazarbaevna	
“Зеленое направление” совершенствования бухгалтерского учета	397
Ибрагимов Гайратжон Артикович	
Xarajatlarni kelib chiqish joylari va javobgarlik markazlari bo'yicha hisobga olishni takomillashtirish	403
Xamidova S.Ya.	
Mintaqalarni iqtisodiy rivojlantirishning metodologik asoslari va ularni takomillashtirish.....	409
Toshaliyeva Saodat Toxirovna	
O'zbekistonda kichik turar joy biznesini rivojlantirishda xorijiy tajribalar	414
Yo'ldashev Bekzodjon Sherzodjon o'g'li	
Tijorat banklarida davlat maqsadli dasturlarini moliyalashtirish yuzasidan ilmiy-nazariy qarashlar.....	419
Shodiyev Shuhrat Sunnat o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing strategiyalaridan foydalanishning xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	426
Azlarova Munira Muxammad-Amin qizi	
Risk management in commercial banks, methodological approaches and practical implementation	433
Baymuratova Zina Aqilbekovna, Jarilkapova Naubaxar Paraxat qizi	
The impact of competition on economic growth: evidence from uzbekistan's automotive industry.....	439
Saydaliyeva Dilrabo Baxriddin qizi	
Raqamli texnologiyalarning oliy talim xizmatlarini rivojlantirishdagi o'rni.....	444
Mirzaxadjayeva Shahzoda Shuxratovna	
Развитие производства сельскохозяйственной продукции путем развития цифровых технологий.....	450
Юсупов Мухиддин Соатович	
Tijorat banklarida loyihaviy moliyalashtirish risklarini boshqarish amaliyotini takomillashtirish	457
Berdiyev Akram O'ktamovich	
Iqtisodiy tarmoqlarni soliqqa tortish orqali investitsiya loyihalarini rivojlantirish.....	463
Sharipov Eldor Salohiddin o'g'li	
Iqtisodiyotda investitsiya va kredit salohiyatini bank faoliyatiga ta'siri.....	468
Ergashova Nilufar Sobirovna	
Qurilish materiallari sanoati korxonalarining raqobatbardoshlik salohiyatini boshqarishni takomillashtirish	473
Tashmukhamedova Karima Samatovna	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari va istiqbollari.....	479
Kurbanova Mohinur Xabib qizi	
Xalqaro sayohat lug'ati va uning shakllanishi.....	487
Abduaxadova Zilola Djamoliddinovna	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari va uni o'zbekiston respublikasi hisob tizimini rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyati.....	492
Quvvatov G'olibjon Baxtiyor o'g'li	
Kooperatsiyalarning tutgan o'rni va ahamiyati.....	501
Mirzayev Musurmon Umidullayevich, Ziyadullayev Ilhom Narkobilovich	
Использование методов математического моделирования при внедрении коммерческих автоматических систем	505
Курбанова Рахима, Ахмедов Мехрожжон	
Tijorat banklari kapitalidagi davlat ulushini kamaytirish yo'llari.....	511
Vasiyev Alisher Samiyevich	
Механизмы трансформации неформального сектора в официальную экономику на основе финансовых инструментов.....	515
Кошанов Абдимурат Азат ули, Муртазаев Шахрух Коньскайлиевич	

The impact of tourism on the economy of Uzbekistan	519
Xaydarova Marjona, Muxamedboyeva Muxlisa, Umarov Kamron, Usmanova Aziza	
Mintaqada gastroturizm rivojlanishining iqtisodiy asoslari va zamonaviy tendensiyalari	525
Masharipova Manzura Alimbayevna	
Tikuv-trikotaj korxonalari brend jozibadorligini oshirishning ilmiy-nazariy jihatlarini	535
O'rinov Akmaljon Axmadjonovich	
Bank tizimida hisobotlarni avtomatlashtirish texnologiyalari	542
Sodiqov Sanjar Saydullo o'g'li	
Engineering programs in Uzbekistan on the verge of fifth industrial revolution	547
Khasan Khankeldiyev	
Aksiyadorlik jamiyatlarining boshqaruvini yaxshilashda korporativ madaniyatning ahamiyati	551
Akramova Nazokat Israilovna	
Tadbirkorlik faoliyatining iqtisodiy taraqqiyotdagi o'rni	562
Amonov Mehridin Oromiddinovich	
O'zbekiston sanoat tarmoqlarida kooperatsiya asosida tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni mahalliyashtirish tizimini takomillashtirish yo'llari	572
Xalilova Sevaraxon Alijon qizi	
Moliyaviy barqarorlikning asosiy ko'rsatkichlari va ularning tahlili	578
Urmanbekova Iroda Farxodovna	
Tijorat banklarining mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'rnini tahlil qilish	583
Kilicheva F.B., Mengnorov A.A., Bozorova O.R.	
Bog'dorchilik tarmog'ida klasterlarni joriy qilishda yevropa tajribasini qo'llash imkoniyatlari	591
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
To'qimachilik klasterlarini boshqarishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	598
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Barriers to tourism infrastructure development in uzbekistan: a critical analysis	605
Sarvinov Shodmonova	
Xalqaro bozorda qishloq xo'jaligi mahsulotlari raqobatbardoshligini oshirish	609
Mengnorov Almardon Abdirahmonovich	
O'zbekiston respublikasida infratuzilma loyihalarini amalga oshirishdagi risklarni boshqarish	620
Yusupova Zilola Ismoiljon qizi	
Korxonaning iqtisodiy barqarorligiga erishishning zamonaviy tendensiyalari	626
Iminova Nargizaxon Akramovna	
Qishloq joylari maishiy xizmat ko'rsatish sohasida axborot resurslaridan samarali foydalanish	631
Xamdorov Eldor Toshmurovich	
Meva-sabzavotlar eksportida transport koridorlari va vositalarini tanlash xususiyatlari	636
Yusupov Muxiddin Soatovich	
Рынок рабочей силы в узбекистане и ее воспроизводство	644
Шакиров Амаль Улугбекович, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Деньги и их функции в экономике	650
Мурадиллаев Мансур Мехроживич, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Развитие сельского хозяйства в узбекистане	654
Махмудов Алишер Мухтарович, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Инвестиции и инновации в химической промышленности узбекистана: современные тенденции и перспективы	658
Хусаинов Равшан Рахимович, Султанходжаев Аманулла Асадуллаевич	
Tijorat banklari aktivlarini boshqarishni takomillashtirish	666
Mardonova Shoxsanam Baxodirovna	
Definition of agritourism as a multifunctional development in rural areas	672
Aktamov Olimjon Abdugani ugli	
Kameral soliq tekshiruvida smart texnologiyalarini ma'lumotlarini soliq organlarining ma'lumotlar bazasida shakllanishi	680
Qurbonov Muxiddin Abdullaevich	
Проблемы регулирования государственно-частного партнерства и рекомендации по их решению (на примере безработицы в республике узбекистан)	687
С.Э. Холмуратов	

Автоматизация аудиторских процедур с использованием искусственного интеллекта.....	692
Ходжарахманова Назира Бахтияр кизи	
Past karbonli iqtisodiyotga o'tish zaruriyati va uning omillari.....	701
Valiyev Axliddin Aropitdinovich	
Yengil sanoatda zamonaviy tikuv mashina-kichik robotlarning mexanizmlarini mukammallashtirish	705
Sirojova Muxabbat Sodiq qizi, Kurbanov Fazliddin Aminovich	
Jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortish tizimining institutsional va iqtisodiy asoslari	710
Kuzieva Nargiza Ramazanovna, Bobomuratova Manzura Panji qizi	
Foyda solig'i bo'yicha bo'nak to'lovlarni to'lash tartibi.....	717
Yangieva N.S.	
Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini soliqlar vositasi qo'llab-quvvatlashning amaldagi holati	722
Turanboyev Boburjon Qodirjon o'g'li	
Motivation, goal-setting, and organizational performance: a case study from uzbekistan's chemical industry	726
Mamataliev Anvar Ergashevich, Bobur Urinov	
Применение искусственного интеллекта при организации налогового администрирования узбекистана	733
Н.А. Артиков	
Ayollar tadbirkorligini rivojlantirish zaruriyatini keltirib chiqaruvchi omillar.....	737
Sharofiddinova Gulnoza Iloxomjonovna	
Raqamli texnologiyalarning tijorat banklari samaradorligiga ta'siri	745
Maksudov Avazbek Ulug'bek o'g'li	
Suv tanqisligi sharoitida yashil iqtisodiyotni rivojlantirish asoslari	750
Qosimov Maxamatjon Sulaymanovich	
Rivojlanayotgan iqtisodiyotda raqamli va raqamli bo'lmagan korxonalar tahlili	761
Raxmonov Nodirjon Raxmonjon o'g'li	
Aholining o'rtacha umr ko'rish yoshini o'zgarishi sharoitida keksalarning ijtimoiy ta'minotiga xavflarning ortishi.....	767
Toyirov Shohboz Ziyodullo o'g'li	
Oliy ta'lim tizimida moliyaviy nazorat samaradorligini ta'minlash ichki nazorat xizmatlari	773
Xaydarov Baxrom Xolmuradovich	
Moliya bozorida xususiy banklar faolligini ta'minlash istiqbollari	777
Abduqahhorov Asilbek Ahror o'g'li	
Budjet daromadlari ijrosini ta'minlashda soliqlar hisobi va tahlilining ahamiyati	782
Abdullaev Abror Bozarboevich	
Aholi daromadini oshirish yo'llari.....	803
Shadmanov Baxodir Sherkulovich	
Tourism and regional identity in Uzbekistan: balancing heritage and development	808
Raximova Nilufar Aminovna, Abdukholikova Farida Erkinjon qizi	
O'zbekiston sanoat korxonalarining fond bozorida ishtiroki tahlil va muammolari.....	815
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
O'zbekistonda davlat-xususiy sheriklik loyihalarini moliyalashtirish va amalga oshirish tahlili	823
Karabaev Sanjar Abdusamatovich	
Globalashuv sharoitida milliy korxonalarining eksport salohiyatini boshqarish masalalari	832
Qodirov Humoyun Tolibjon o'g'li	
Бизнес-планирование и прогнозирование деятельности организации.....	836
Алимов Бехзоджон Наврузжонович	
Farg'ona vodiysida ekoturizm – kambag'allikka qarshi kurashning yangi imkoniyatlari	840
Soliyeva Nilufar Muxtorjon qizi	
Aholi turmush darajasi baholash bo'yicha dasturiy ta'minot ishlab chiqishda horij tajribasini o'rganish	844
Tursunov Farxod Baxodir o'g'li	
Mintaqa aholi turmush farovonligiga ta'sir qiluvchi omillar tasnifini ishlab chiqish.....	848
Xodjanijazov Shohruh Yuldashovich	
Xususiy oliy ta'lim muassasalari menejmentining nazariy jihatlarini va o'ziga xos xususiyatlari.....	856
Karimov Ulug'bek Usmonovich	

Infratuzilma va bozor infratuzilmasi tushunchalarining nazariy tavsifi	861
G'aniyev Botir Baxtiyorovich	
Повышение инвестиционной привлекательности – важное условие повышения конкурентоспособности предприятий.....	865
Каримова Дилафруз Садирдин кизи	
Yevropa ittifoqi davlatlari tijorat banklarining soliq to'lovlarini amalga oshirish tartibi	870
Komolov Odiljon Sayfidinovich	
Boshqaruvda innovatsiyalarni hisobga olgan holda agrokorxonalarni davlat tomonidan rag'batlantirishning zamonaviy yondashuvlari	878
Shaniyazova Zamira	
Практические аспекты применения статистических методов контроля качества на предприятиях.....	883
Усманов Илхом Ачилович, Усманов Фарзод Шохрухович	
Yashil iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy o'sishning yangi paradigmalarini shakllantirish: nazariy asoslar va amaliy talqinlar.....	891
Alimova Guzal Abduxakimovna	
Xizmat ko'rsatish korxonalari faoliyati samaradorlik ko'rsatkichlarining nazariy va metodologik tahlili	895
Qo'ziboyev Boxodir Azzamboy o'g'li	
Kutubxonalarda raqamli iqtisodiyot sharoitida biznes-modellarni ishlab chiqish.....	900
Ernaqulov Sunnatillo Nurali o'g'li	
To'g'ridan-to'g'ri sug'urtalash operatsiyalari bo'yicha xarajatlarni xalqaro standartlar asosida hisob va hisobotda aks ettirish uslubi-yatini takomillashtirish	905
X.A.Raximov	
Kameral soliq tekshiruvda smart texnologiyalarini ma'lumotlarini soliq organlarining ma'lumotlar bazasida shakllanishi.....	910
Ergashev Uyg'un Jabborovich	
Obligatsiya moliya bozori instrumenti sifatida, milliy obligatsiyalar bozori	916
Avezov Ibrohim Ilxomovich, Yaxshiboyev Jahongir Abdualimovich	
Barqaror rivojlanish doirasida ekologik, ijtimoiy va korporativ boshqaruv (ESG) ko'rsatkichlarining yashil texnologiyalar innovatsiyasiga ta'sirini baholash.....	921
Meliqo'zieva Dilrabo Muxitdin qizi	
Yashil iqtisodiyot – barqaror taraqqiyotga olib boruvchi yo'l.....	925
Xalilova Aziza Rustamovna	
Научно-теоретические основы экономической и эколого-экономической эффективности предприятий горнодобывающей промышленности.....	930
Раматов Зафарбек Жуманиязович	
Xitoyda eksport faoliyatini tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari.....	938
D.E.Qarshiev	
Kichik sanoat zonalarida investitsion jozibadorlikni oshirishni investitsion faollikka ta'siri.....	943
Mannapova Shaxnoza Elshodovna	
Mahalla institutining samaradorligi tahlili: so'rovnomaga yondashuvi	947
Bahriddinov Viqorjon Akbar o'g'li	
Формирование человеческого капитала в условиях демографических изменений: опыт и перспективы для узбекистана.....	955
Дониерова Фотимабону Алишер кизи	
Farmasevtika kompaniyalari raqobatbardoshligini oshirishda marketing strategiyalaridan foydalanish yo'nalishlari	962
Vaxrombek Bobojonov	
“Hududlarda sug'urtaga bo'lgan talabning ekonometrik tahlili” bekberganova mohira ravshonbekovna	967
O'zbekiston Milliy universiteti	
O'zbekiston va xalqaro amaliyotda raqamli marketing vositalaridan foydalanish: muammolar va yechimlar	973
Uzoqova Dilnoza Yusuf qizi	
Условия эксплуатации и экологическая безопасность автотранспортной системы на основе энергосберегающих технологий	978
Мамасалиева Мукаддас Ибадуллаевна	
O'zbekiston tibbiyot muassasalarida moliyaviy resurslardan foydalanishda xorijiy tajribalarni qo'llash.....	982
Elmurodov G'ayratjon Abdumurodovich	

Buxgalteriya hisobining samaradorligini oshirish yo'llarida zamonaviy yondashuvlar va innovatsiyalar	987
Sattorov Mirjahon	
Особенности маркетинговых стратегий в условиях ограниченных ресурсов и узкой потребительской аудитории	991
Дебердиев Анвар	
DEbitorlik va kreditorlik qarzlari auditini rejalashtirish masalalari.....	995
Tulovov Erkinjon To'liqin o'g'li, Ibragimova Iroda Rashid qizi	
Инвестиционная программа узбекистана по привлечению иностранных инвестиций	1000
Камилова Наргиза Абдукажоровна, Бекмуратов Шухрат Даулетмуратович	
Turistik mahsulotni shakllantirishda turistlar hayoti xavfsizligini ta'minlash.....	1005
Rahmonov Siyovush Turob o'g'li	
Uglerodsiz energiyaga o'tishda o'zbekistonning yashil strategiya yo'l xaritasining integratsiyasi va ta'siri.....	1011
Nuraliyeva Komila Sanakulovna	
Цифровая устойчивость регионов: применение аналитики больших данных для оценки и управления экологическими рисками	1016
Маликов Шохрух Шокирович, Камалов Шухрат Камалович	
Разработка риск-ориентированной модели внутреннего контроля предприятия на этапе планирования налогов в условиях дистанционного налогового мониторинга	1024
Галеева Н.Н., Э.А.Халикова, Абдусаломова Гулчеҳра Мирзо қизи	
Анализ результатов инструментальных методов исследований у детей с врожденными пороками сердца	1029
Мухаммадиева Лола Атамуратовна	
Barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda monetar omillardan samarali foydalanish yo'nalishlari.....	1036
Uskenbaeva Dilnoza Voxodir qizi	
Факторы повышения эффективности управления в государственном секторе.....	1043
Махмудова Севара Улугбековна	
Soliq organlari va soliq to'lovchilar o'rtasidagi munosabatlarning yangi tizimi sharoitida soliq nazorati	1048
Rajabbaeva Dildora Zakirovna, Aripova Aziza Alisherovna	
Boshqaruv jarayonlarini tashkil etishning xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	1053
Jo'rayeva Niginaxonim Xursand qizi	
Jahonda eksportni qo'llab-quvvatlash amaliyoti.....	1057
Xudoynazarov Sherzod Ismoilovich	
Raqamli moliyaviy texnologiyalarni korxonada darajasida joriy etish orqali moliyaviy barqarorlikka erishish strategiyasi	1063
Soibov Nozimbek Faxridin o'g'li	
Применение методов PMBOK в управлении рисками проектов	1070
Гулираъно Носирова Абдулазиз қизи	
Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda aholi farovonligining o'rni va ahamiyati	1073
Bobaev Isroiljon Abdinabievich	
Вопросы инновационных инвестиций в контексте международной экономической интеграции	1078
Шарипов Бахтиёр Михлибаевич	
Yashil iqtisodiyotga o'tishning nazariy va amaliy jihatlari hamda tendensiyalari.....	1083
Samiyev Abdurashid Qaxramonovich, Shermuxammedov Begzodjon Usmonovich	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar samaradorligini ta'minlash yo'llari.....	1087
Nazarov Qilich Xolmuradovich	
Improving the organizational and economic mechanisms for the development of tourism in the republic of karakalpakstan	1092
Tleumuratov Baxadir Genjemuratovich	
O'zbekistonda tumanlar barqaror iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash yo'llari (Surxondaryo viloyati misolida).....	1097
Qosimova Nodira Saidovna	
Innovatsion iqtisodiyotni shakllantirishning asosi sifatida innovatsiyalar.....	1102
Azizova Maliha Farrux qizi	

Влияние инвестиций на инновационное развитие и повышение конкурентоспособности экономики узбекистана	1106
Максудова Шахзода	
Возможности снижения затрат на логистику за счет цифровых технологий.....	1112
Олимова Бахора Шухратовна	
Yashil texnologiyalar va ularning iqtisodiy tizimga ta'siri.....	1116
Sultonov Omon Juma o'g'li	
Iqtisodiy o'sishning makroiqtisodiy faktorlari va ularning ta'siri	1121
Zuvaydullaev Nematullo Oybek o'g'li	
Роль управления производством в условиях модернизации экономики.....	1125
Гулов Мухтор Очилович	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida sun'iy intellekt texnologiyalarining o'rni va ahamiyati	1129
To'rayev Shavkat Shuxratovich	
Роль цифрового маркетинга в продвижении туристических направлений.....	1136
Муродова Наргиза Уткировна	
Развитие финансовых рынков в странах снг: проблемы и перспективы.....	1140
Рузиев Зафар Икрамович, Каримов Ислон Ураз угли	
Современные инструменты продвижения бренда в условиях цифровой экономики.....	1145
Темирова Феруза Сагдуллаевна	
“Raqamli asrda axborot xavfsizligi: it texnologiyalar bilan xavfsizlikni ta'minlash yo'llari”	1149
Sherzod Rajabov	
Государственное регулирование инвестиционной деятельности: проблемы и направления совершенствования.....	1152
Шухрат Турсунов, Икромов Хасан Зафарович	
Economic incentives and barriers to sustainable transition in agribusiness: a comparative study of organic and conventional farming systems	1157
Mubina Toirova	
Цифровая трансформация банковской системы узбекистана: анализ внедрения fintech-решений в государственных банках	1162
Абдурахимова Дилора Каримовна	
Ta'lim muassasalaridagi ba'zi jihatlar	1167
A'zam Qutbiddin A'zam-zoda	
Klasterlar hisob siyosatida boshqaruv hisobining metodologik asoslari.....	1173
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich	
Egri soliqlarning mohiyati, genezisi va rivojlanish tendensiyalariga oid nazariy munozaralar xususida	1179
Shodiyev Olimjon Abduraxmonovich	
Ekologik mehmonhona faoliyatini rejalashtirish maqsadlari va vazifalari	1186
Abidova Dilfuza Igamberdievna	

EKOLOGIK MEHMONHONA FAOLIYATINI REJALASHTIRISH MAQSADLARI VA VAZIFALARI

Abidova Dilfuza Igamberdievna

“Turizm va mehmonhona biznesi”

kafedrası i.f.n., professor,

abidovaservis@gmail.com.

<https://orcid.org/0000-0003-2332-3390>

Annotatsiya: XXI asrda butun dunyoda turizm va mehmondo‘stlik sohasida “yashil texnologiyalar”ni keng qo‘llash dolzarb vazifaga aylandi. “Yashil” qurilishning bosh maqsadi energiya va resurslar sarfini kamaytirishdan iborat. Shu bilan birga, mehmonxonalarining barcha jarayonlarida – muhandislik izlanishlari, loyiha ishlab chiqish, qurilish, ekspluatatsiya, katta ta‘mir, qayta qurish va hatto demontaj qilishda mehmonlar uchun qulay muhit ta‘minlash muhim hisoblanadi. Oxirgi vaqtlarda “yashil” texnologiyalarni qo‘llash orqali samaradorlikni oshirishga yo‘naltirilgan bir nechta loyihalar oz ishini boshlagan. Xalqaro Mehmonxonalar Atrof-Muhit Tashabbusi (IHEI) sohada ekologik va ijtimoiy mas‘uliyatni ta‘minlash uchun dunyoning yetakchi mehmonxona kompaniyalarini birlashtiradi. Ushbu loyihaning asosiy maqsadi ekologik va ijtimoiy javobgarlikning biznes uchun ahamiyatini amalda ko‘rsatishdir.

Kalit so‘zlar: yashil texnologiyalar, mehmondo‘stlik sohasi, atrof-muhitni himoya qilish, ijtimoiy javobgarlik, ekologik toza, qayta ishlash tizimlari, barqaror turizm.

Abstract: In the 21st century, the widespread use of “green technologies” in the tourism and hospitality industry has become an urgent task all over the world. The main goal of “green” construction is to reduce energy and resource consumption. At the same time, it is important to provide a comfortable environment for guests in all hotel processes - engineering research, project development, construction, operation, major repairs, reconstruction and even dismantling. Recently, several projects aimed at increasing efficiency through the use of “green” technologies have begun to work. The International Hotel Environment Initiative (IHEI) unites the world’s leading hotel companies to ensure environmental and social responsibility in the industry. The main goal of this project is to demonstrate the importance of environmental and social responsibility for business in practice.

Key words: green technologies, hospitality industry, environmental protection, social responsibility, environmentally friendly, recycling systems, sustainable tourism.

Аннотация: В XXI веке повсеместное использование «зеленых технологий» в индустрии туризма и гостеприимства стало актуальной задачей во всем мире. Основная цель «зеленого» строительства – снижение потребления энергии и ресурсов. При этом важно обеспечить комфортную среду для гостей во всех процессах гостиницы – инженерных изысканиях, разработке проекта, строительстве, эксплуатации, капитальном ремонте, реконструкции и даже демонтаже. В последнее время начали работать несколько проектов, направленных на повышение эффективности за счет использования «зеленых» технологий. Международная инициатива по защите окружающей среды в отелях (IHEI) объединяет ведущие мировые гостиничные компании для обеспечения экологической и социальной ответственности в отрасли. Основная цель этого проекта – продемонстрировать на практике важность экологической и социальной ответственности для бизнеса.

Ключевые слова: зеленые технологии, индустрия гостеприимства, охрана окружающей среды, социальная ответственность, экологичность, системы переработки отходов, устойчивый туризм

KIRISH

Bugungi kunda ekologik turizmni rejalashtirishda atrof-muhitni asrash bo'yicha chora-tadbirlarni ishlab chiqish muhim va ajralmas bosqich hisoblanadi. Bu jarayonda turistik hududlarning qabul qilish imkoniyatini hisobga olib, ularni ekologik jihatdan barqaror saqlash tamoyiliga amal qilish katta ahamiyatga ega. Atrof-muhitni himoya qilish uchun yaxshi rivojlangan infratuzilmaga ega hududlarda turistik obyektlarni jamlash, ekologik obyektlarning holatini muntazam nazorat qilish hamda turizmni rivojlantirish jarayonida kerakli o'zgarishlarni o'z vaqtida kiritib borish zarur. Bu esa turizmning salbiy ta'sirini yo'q qilish yoki uni minimal darajaga tushirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, turistik mavsum eng yuqori cho'qqiga chiqqan davrlarda ekologik muammolar ko'proq yuzaga chiqadi. Bunday paytda turizm infratuzilmasiga katta bosim tushadi, natijada diqqatga sazovor joylar va xizmatlardan ortiqcha foydalanish holatlari ko'payadi. Shunday ekologik muammolarning oldini olish uchun turizmni rejalashtirish jarayonida maxsus ehtiyot choralarini ko'zda tutish lozim. Bunday choralar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- mehmonxonalar va boshqa turistik obyektlar uchun suv va elektr energiyasi ta'minoti, kanalizatsiya tizimi, qattiq chiqindilarni yo'q qilish, hamda yomg'ir suvlari drenaji kabi infratuzilma elementlarini barpo etishda mavjud me'yor va loyihalarga qat'iy amal qilish muhimdir. Shuningdek, yig'ilgan suvlarni tozalash va qayta ishlash tizimlarini joriy etish, isitish maqsadida quyosh panellaridan keng foydalanish ham ekologik barqarorlikka xizmat qiladi. Bu kabi yyechimlar turizm sohasi bilan bir qatorda, mahalliy aholi ehtiyojlarini ham qondirishga xizmat qilishi rejalarda alohida e'tiborga olinishi kerak.

- ekologik toza transport va yo'l tizimlaridan (elektr dvigatelli avtobuslar) foydalanish.

- qurilishi tugallanmagan ochiq hududlardan foydalanish, parklar yaratish, turistik zonalardagi hududlarni obodonlashtirish;

- erdan foydalanish va obyektlarni rejalashtirishning maqsadga muvofiq tamoyillarini qo'llash, zonalashtirish qoidalari, qurish va arxitekturaviy loyihalashtirish me'yorlariga rioya qilish, reklama javonlari va peshlavhalarini joylashtirishni tartibga solish;

- diqqatga sazovor turistik hududlar zonalarida tashrif buyuruvchilar oqimini boshqarish, keluvchilarning sonini cheklash yoki umuman to'xtatib qo'yish. Unda modellashtirish uslublaridan, ya'ni obyektning o'ziga turistlar bormagan holda tegishli diqqatga sazovor joyning nusxasini montaj qilish va ko'rsatish;

- turistlarga kemping zonalarini va piyoda yurish so'qmoqlarida daraxtlarni kesishni, kamyob o'simliklarni to'plashni, yovvoyi hayvonlarning tabiiy xulq-atvorini buzishni man qilish;

- faqat nazorat qilinadigan joylardagina baliq ovi va miltiq bilan ov qilishgagina ruxsat etish;

- ham turistlar, ham mahalliy aholining foydasi yo'lida ekologik sog'lomlik va xavfsizlik me'yorlarini tayyorlash.

Agar tuman hududida ekologik xavfsizlikni ta'minlash va atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha tadbirlar amalga oshirilayotgan bo'lsa, bu boradagi ma'lumotlar turistlarga yetkazilishi lozim. Bu, ularning ekologik me'yorlarga rioya etishlariga yordam beradi va xabardorlikni oshiradi. Shuningdek, turizmni ekologik tamoyillar asosida rejalashtirish orqali ko'plab salbiy ekologik oqibatlarining oldini olish mumkin. Har qanday turistik loyihani amalga oshirishdan oldin atrof-muhitga ta'sirni baholash (AMTB) majburiy tartibda o'tkazilishi kerak. Agar loyihaning atrof-muhitga salbiy ta'siri aniqlansa, u holda zarur tuzatish va choralar ko'rilmadan turib bunday loyiha tasdiqlanmasligi kerak. Bu yondashuv ekologik barqarorlikni ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Sotsiologiya fanlari nomzodi E.V.Pecheritsaning fikricha, "ekologik toza mehmonxona - bu mulkda ham, xonalarda ham atrof-muhitga ta'sirini kamaytirish uchun katta kuch sarflaydigan mehmonxona". Ushbu mehmonxonalar ko'pincha eko mehmonxonalar yoki yashil mehmonxonalar deb ataladi. Shuningdek, u shunday deb hisoblaydi: "ekologik innovatsiyalar-bu yangi mahsulotlar, texnologiyalar va ishlab chiqarishni tashkil etish usullari va yangi yoki o'zgartirilgan jarayonlar, usullar, tizimlardan tashkil topgan ijtimoiy dasturlar bo'lib, ular yordamida turli sohalar va faoliyat sohalarida atrof-muhit yaxshilanadi, atrof-muhit xavflari, ifloslanish yoki boshqa salbiy ekologik oqibatlar kamayadi" deb o'z fikrini bildirgan.¹ "Ekologik yangiliklarga resurslarni tejaydigan texnologiyalarni ishlab chiqish va qo'llash, ekologik toza mahsulotlarni yaratish, ishlab chiqarishni tashkil etishning yangi usullarini joriy etish, masalan, atrof-muhitni boshqarish, ekologik marketing va boshqalar kiradi va tabiatdan foydalanishda innovatsiyalarni qo'llash natijasi iqtisodiy, ekologik, ijtimoiy va boshqa ta'sirlardir. Ushbu ta'rif haqiqatdir, chunki ekologik innovatsiyalarning ijobiy ta'siri inson hayotining barcha sohalarida ijobiy tarzda namoyon bo'ladi"- deb o'z qarashlarini talqin qiladi N.Yashalova² Ekologik innovatsiyalar g'oyasi nisbatan yaqinda paydo bo'ldi. Eko-innovatsiyalar haqida birinchi ma'lumotni Klod Fussler

1 E. V. Печерица. Российский опыт применения экологических инноваций в средствах размещения (на примере Северо-Западного федерального округа). 42 (231) – 2013 39 Стратегия развития экономики

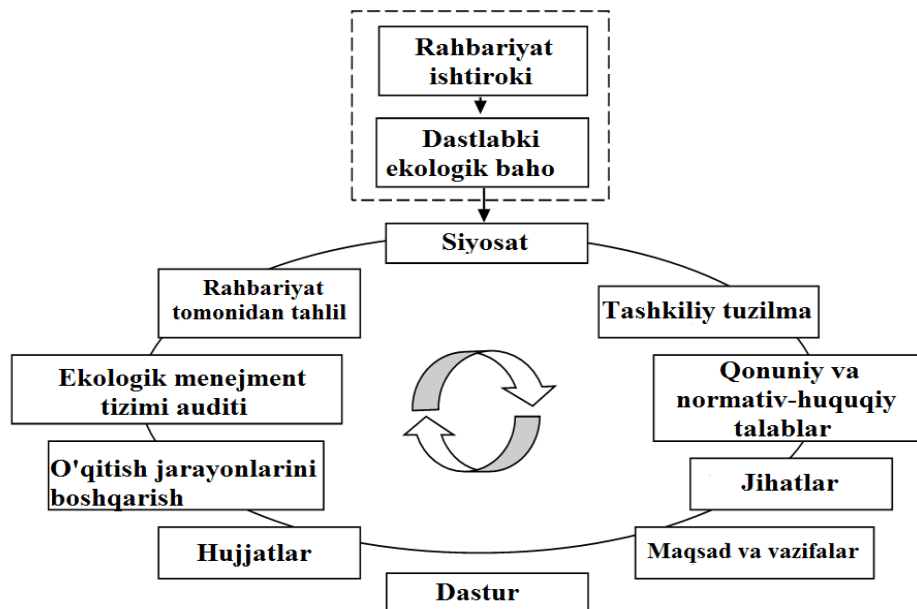
2 Н.Н.Яшалова, канд. экон. наук, доцент, 1 г. Череповец Экологические инновации как приоритетное направление «зеленой» экономики. Вестник УрФУ. Серия экономика и управление. № 5/2012

va Piter Jeymsning kitobida topish mumkin. Ularning “Driving Eco-Innovation: “A Breakthrough Discipline for Innovation and Sustainability” kitobi 1996 yilda nashr etilgan. Mualliflar eko-innovatsiyalarni “mijozlar va biznes uchun qiymat beradigan, ammo atrof-muhitga ta’sirini sezilarli darajada kamaytiradigan yangi mahsulotlar va jarayonlar” -deb ta’riflaydilar.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Turizm sohasi rivojlantirishning barcha bosqichlarida AMTB choralarini qo’llash tartibi mamlakat qonunlari bilan belgilanadi. AMTB ta’sirning barcha turlari ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy-madaniy ta’sirlarni rejalashtirish jarayonini to’la qamrab olishi kerak. Boshqa tarmoqlar bilan taqqoslaganda turizm samaradorligi yuqori. Boshqa investitsiya variantlari bilan solishtirganda, to’g’ridan-to’g’ri sarmoyalar investitsiyalarining turizm investitsiyalarida yaratilgan daromad oqimiga nisbati past bo’ladi. Boshqacha aytganda, turizm marginal kapital chiqish nisbati pastligicha qolmoqda, va bu nisbatlarning pastligi investitsion samaradorlikni qanchalik yuqori deb hisoblaydi.

BMTning Xorijiy sayyohlik tashkilotining 2014 hisobotidan olingan ma’lumotlarga ko’ra, so’nggi 60 yil ichida borgan sayin ko’payib borayotgan va rivojlanib borayotgan turizm sektori dunyodagi eng tez rivojlangan hududlardan biri hisoblanadi. Xorijiy sayyohlik tashkiloti (YUNVTO), ma’lumotlariga ko’ra Turkiya davlati 2014 yilda eng yuqori turistik daromadga ega mamlakatlar qatorida yuqori o’rin egalladi. Turizm sohasida faoliyat yurituvchi barcha turdagi korxonalarining muayyan mezonlari va me’yorlariga rioya qilish, mijozlar ehtiyojini qondirish, atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish, oziq-ovqat xavfsizligiga e’tibor berish³, gigiena va tozaligiga sezgir bo’lish, energiya iste’moliga sezgir bo’lish, taqdim etilgan xizmatlar uchun ijtimoiy mas’uliyat his qilish va bularning barchasini bajarilishida sifatli xizmat ko’rsatish juda muhimdir.

1-rasm. Ekologik menejment tizimi faoliyatlari va uni joriy etish bosqichlari sxema ko’rinishida keltirilgan⁴

Turizm sohasida faoliyat yuritayotgan har qanday kompaniyaning yuqorida qayd etilgan mezonlarga muvofiqligini isbotlash nuqtayi nazaridan ish olib boradigan SCIENCE Technical Control and Certification Inc., o’z kuchlari bilan turli xil sifat menejmenti tizimlari uchun mezonlarni ishlab chiqdi va standartlarni tayyorladi. Ushbu sohada tashkilot tomonidan taklif qilinadigan boshqa tizimlar quyidagilardir. Quyida Turkiya davlati Ekologik mehmonxonalar standarti bilan tanishib chiqiladi.⁵

White Star energiya boshqaruv tizimi. Oq Yulduz energiya boshqaruv tizimi, ushbu maqsadlarga mamlakatning energiya siyosatiga muvofiq ravishda erishish uchun zarur hujjatlar va jarayonlarni tayyorlash uchun mo’ljallangan tizim. «White Star Energy Management System» sertifikatiga ega tashkilotlar, issiqxona gazlari emissiyasini nazorat qilish, energiya iste’molini tejash, faoliyatning atrof-muhitga ta’sirini oldini olish,

3 Андросов М.В., и др. Комментарий к Федеральному закону от 10 января 2002 г. N 7-ФЗ «Об охране окружающей среды» (под ред. д.ю.н., проф. О.Л. Дубовик).

4 D.I.Abidova. Ozbekistonda ekologik mehmonxonalar faoliyatini yuritish metodologiyasini takomillashtirish. Monografiya-T.: “Ilm-fan va Innovatsiya” 2023yil, 100 bet

5 <https://www.kalitebelgesi.com/en/belgelendirme/kalite-belgelendirme/7-yildiz-otel-belgelendirmesi>

xizmat ko'rsatish vaqtida ishlatiladigan mashinalar va transport vositalarining ishlashini nazorat qilish va samaradorlikni oshirish uchun hukumat tomonidan samaradorlikni oshirishi mumkin. va eng muhimi, ular milliy va xalqaro huquqiy me'yorlarga osongina moslasha oladilar.⁶

Red Star Oziq-ovqat xavfsizligi menejmenti tizimi insonlarda oziq-ovqat xavfsizligi bilan bog'liq xavotirlarni kuchaytirish uchun ishlab chiqilgan va shuning uchun odamlarni oziq-ovqatda xavfsizligiga qarshi himoya qilish uchun ishlab chiqilgan tizimdir. Ishlab chiqarish jarayonlarining har bir bosqichini nazorat qilish orqali oziq-ovqat bilan bog'liq muammolarni bartaraf etishga qaratilgan. Red Star Oziq-ovqat xavfsizligi menejmenti tizimi sertifikatlangan tashkilotlar o'z mahsulotlari va xizmatlari sifati yaxshilanishi, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, ishlab chiqarishdagi xatolarni bartaraf qilish yo'li bilan xarajatlarni qisqartirish, raqobatchilar ustunligini ta'minlash, bozorga bo'lgan ishonchni yaratish va tashkilotning obro'sini mustahkamlash va boshqaruv samaradorligini oshirish qaror qabul qilish mexanizmlarini yaratish, xalqaro bozorlarga chiqish va milliy va xalqaro huquqiy me'yorlarga osongina moslashish.

Sariq Star mijozlarga ma'qul boshqaruv tizimi- Sariq Yulduz mijozlar ehtiyojini qondirish boshqaruv tizimi mijozlar ehtiyojini qondirishga asoslangan va mijozlar va mijoz munosabatlarini sog'lom tarzda boshqarish uchun ishlab chiqilgan strategiyalardan iborat. Ushbu tizim mavjud mijozlarni bir tomondan ushlab turish va yangi xarid qilingan mijozlar bilan uzoq muddatli munosabatlarni o'rnatish va rivojlantirishni maqsad qilgan. Sariq Star mijozlarga ma'qul boshqaruv tizimi sertifikati bo'lgan tashkilotlar, mijozlar haqida g'amxo'rlik qilayotganligini, mijozlarning shikoyatlari qanday qondirilishi, baholanishi va hal qilinishini muntazam ravishda belgilab olishi, mijozlar bilan bog'liq muammolar tez va adolatli ko'rib chiqiladi. ustunlik yaratilgan, mukammal mijozlar bilan munosabat boshqaruvi yaratilgan va mijozlar shikoyatlari imkoniyatga aylanishi mumkin.

Moviy Yulduz gigiyena boshqaruv tizimi mahsulot va xizmatlar ishlab chiqarish va iste'molchilar himoya qilish uchun gigiyena va gigiyena sharoitlari jihatidan eng yuqori darajada faoliyat ko'rsatishini ta'minlash uchun mo'ljallangan. Ayniqsa, oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarishda, gigiyena qoidalariga rioya qilishning har bir bosqichida xom ashyolardan iste'molchiga kirishdan boshlab. Blue Star gigiyena menejmenti tizimi sertifikatiga ega tashkilot korxonaning har tomonlama toza va gigiyenik bo'lishini ta'minlaydi, taqdim etilayotgan mahsulot va xizmatlarning ishonchli va sifatli bo'lishini ta'minlaydi, mijozlarning shikoyatlarini kamaytiradi, mijozlar ushbu masalada kelgusida jismoniy, kimyoviy yoki Ular biologik omillardan kelib chiqadigan xavflarni aniqlashlari va ehtiyot choralarini ko'rishlari, korxonada o'zini o'zi boshqarishning samarali tizimini o'rnatishlari va milliy va xalqaro huquqiy me'yorlarga oson moslashishlari mumkin. Moviy Yulduzning Ijtimoiy Mas'uliyat boshqaruv tizimi

Mavli Yulduzlar Ijtimoiy Mas'uliyat boshqaruv tizimi korxonalar faoliyat ko'rsatgan atrof-muhitni himoya qilish va rivojlantirish majburiyatlarini aniqlash maqsadida tashkil etilgan. Ushbu tizimning doirasi mahsulot va xizmatlarni ishlab chiqarishda tabiiy muhitni muhofaza qilish, mijozlarning imtiyozlari asosida sifatli va xavfsiz mahsulotlar bilan ta'minlash, xodimlarning asosiy huquq va erkinliklariga hurmat, korxonaning sheriklari huquqlarini himoya qilish va olish maqsadida korxonalarni boshqarish, jamoatchilikni korxonada faoliyati to'g'risida aniq va to'liq ma'lumotga ega bo'lish uchun taqdim etishdir. turli sog'liqni saqlash va san'at faoliyatlarini qo'llab-quvvatlash kabi mavzularni o'z ichiga oladi.

Binafsha Yulduzlar Ijtimoiy Mas'uliyat boshqaruv tizimi sertifikati tashkilotlari yomon mehnat sharoitlarini yaxshilashi, nodavlat notijorat tashkilotlarining sa'y-harakatlarini qo'llab-quvvatlash va Ijtimoiy Mas'uliyat Fonga hissa qo'shishi mumkin.

Turquaz Yulduz atrof boshqaruv tizimi. Turquaz Yildiz atrof-muhit boshqaruv tizimi, korxonalar atrof muhitga olib kelishi yoki olib kelishi mumkin bo'lgan zararlarni muntazam ravishda kamaytirish va bartaraf qilish maqsadida ishlab chiqilgan tizimdir. Atrof-muhitga zarar yetkazish darajasini kamaytirish bo'yicha qabul qilingan chora-tadbirlar barcha jarayonlarning mahsulotdan mahsulotga xizmat ko'rsatishga bo'lgan atrof muhitga ta'sirini aniqlaydi va nazorat qiladi.⁷ Turquaz Yulduz atrof-muhit boshqaruv tizimi guvohnoma bilan tashkil etilgan tashkilotlar, atrof-muhit boshqaruvi majburiyati ostidadir, mijozlar ishonchini ta'minlaydi, atrof-muhit ta'siridan kelib chiqadigan xarajatlarni kamaytiradi, milliy va xalqaro maydonda obro'siga ega bo'lib, qonuniy qoidalarga osongina moslashadi.

Orange Star Sifat boshqaruv tizimi, mijozlar ehtiyojlarini qondirish va huquqiy tartibga soluvchi shartlarni qondirish bilan yaxshilaydi. Ushbu tizimning asosiy maqsadi mahsulot va xizmatlarni ishlab chiqarish jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xato va kamchiliklarni bartaraf etish orqali mahsulot va xizmat sifatini yaratishdir. Orange Star sifat menejmenti tizimining sertifikatiga ega tashkilotlarga raqobatbardosh ustunlikka erishish, intizomli ishchi tuzilmani yaratish, mijozlarga yo'naltirilgan ishni bajarish va xaridorlarning doimo o'zgarib borayotgan talab va istiqbollarni kuzatib borish, mijozlar portfelini kengaytirish, kerakli yetkazib beruvchilarni,

6 https://api.scienceweb.uz/storage/publication_files

7 Н.В. Полстяная. Т.П. Кононенко В.И. Федак. Экологические отели как современная инновационная концепция в индустрии гостеприимства. Харьковский государственный университет питания и торговли, Украина. Sciences of europe # 25, (2018) | economic sciences

yetkazib beruvchilarni tanlashni qulaylashtirish nazoratni nazorat ostida ushlab turish, xarajatlarni kamaytirish, chiqindilarni kamaytirish va samaradorlikni oshirishi mumkin.

Tahlil va natijalar Ekologik marketing yangi biznes modeli sifatida tarkibi: Ekologik marketingning mohiyati Ekologik marketingning rivojlanish bosqichlari biznesda ekologik marketing modeli qanday amalga oshiriladi. Hususan, ekologik marketingning mohiyati Ekologik marketing deb ataladigan tushuncha (uning boshqa nomlari: «yashil» yoki eko-marketing) atrof-muhitga minimal zarar yetkazadigan mahsulotlarni ishlab chiqarish, ulardan foydalanish va yo'q qilishga qaratilgan.⁸ Bunday holda, maqsadli auditoriya Er Sayyorasi ekologiyasiga g'amxo'rlik qilishni o'z burchi (va har bir insonning burchi) deb hisoblaydigan odamlardir. Shu sababli, kompaniyalar o'z mahsulotlarini reklama qilish uchun bunday usul va vositalardan foydalanadilar, bu esa ushbu maqsadli auditoriyani o'z brendini sotib olishga yo'naltirishi mumkin. Iste'molchilar dunyoqarashini o'zgartirishda ekologik marketingning muhim rolini ta'kidlash kerak. Bu mahsulot ishlab chiqarishda yangi yo'nalishlarni rivojlantirishga va atrof-muhitning ifolanishi bilan bog'liq ba'zi muammolarni hal qilishga yordam beradi.⁹

Hududning yoki tashkilotning yashash muhiti dinamikada bo'lgan ko'plab o'zaro bog'liq omillar (iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy, madaniy va boshqalar) bilan tavsiflanadi va ularning o'zgarishi tezligi va yo'nalishi doimiy emas. Atrof-muhitning har qanday o'zgarishi tashkilotlar faoliyatiga ta'sir qilganligi sababli, uni o'rganish samarali boshqarish uchun katta ahamiyatga ega. Menejment nazariyasidagi zamonaviy qarashlardan biri bu manfaatdor tomonlarning konsepsiyasidir (steykxolder ingliz tilidan manfaatdor tomon deb tarjima qilingan), unga ko'ra, tashkilotlar bir biri bilan va tashkilot bilan resurslar, tovarlar, xizmatlar, ma'lumotlar almashinuvi orqali o'zaro aloqada bo'lgan ijtimoiy institutlar yoki manfaatdor tomonlarning tarmoqlari sifatida qaraladi. Manfaatdor tomonlar yoki manfaatdor tomonlar deganda, o'zlarining maqsadlarini amalga oshirish jarayonida tashkilotga ta'sir o'tkazish qobiliyatiga ega bo'lgan va shu bilan birga tashkilot ta'sirida bo'lgan, manfaatlar birlashmasi bilan ajralib turadigan shaxslar yoki odamlar guruhlarini tushuniladi.

Umuman olganda, tashqi manfaatdor tomonlar tarkibiga tashkilotni xomashyo, materiallar, ishchi kuchi, moliyaviy resurslar (shu jumladan, investorlar, kreditorlar, sug'urta kompaniyalari) bilan ta'minlaydigan yetkazib beruvchilar va sheriklar, iste'molchilar, raqobatchilar, davlat (qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati vakillari tomonidan taqdim etilgan), jamoatchilik yoki aloqa auditoriya¹⁰ (ommaviy axborot vositalari, kasaba uyushmalari, mahalliy jamoalar, iste'molchilar jamiyatlari, atrof-muhitni muhofaza qilish jamiyatlari va boshqalar). Asosiy ichki manfaatdor tomonlar: kapital egalari (aksiyadorlar, yakka tartibdagi tadbirkor), tashkilot rahbari va yuqori menejerlar (yuqori menejment), xodimlar, shu jumladan, kasaba uyushmalari. Korxonaga nisbatan manfaatlarning mohiyati jihatidan manfaatdor tomonlarni 5 guruhga bo'lish mumkin.

- muayyan korxonalar faoliyatiga jalb etilishi, asosan, ekologik qonunchilikka rioya qilmaslik bilan bog'liq iqtisodiy zarar xavfi bilan bog'liq bo'lgan iqtisodiy manfaatdor tomonlar (moliyaviy tashkilotlar, investorlar).
- Ijtimoiy tomondan manfaatdor, ya'ni ekologik toza va yashash sharoitlari darajasi korxonalar faoliyatiga bog'liq bo'lgan jamiyat vakillari (korxonalar yaqinida yashovchi aholi, shuningdek, ular bilan yaratilgan infratuzilma obyektlaridan foydalanadigan barcha shaxslar uchun misol, idoraviy sanatoriylar va boshqalar).
- Siyosiy manfaatdor tomonlar, ya'ni korxonalarning atrof-muhit bilan o'zaro ta'sirini tartibga soluvchi rasmiy qarorlarni qabul qilishni boshlashga qodir bo'lgan barcha siyosiy kuchlar (partiyalar, harakatlar va boshqalar) (masalan, atrof-muhitni qattiqlashtiradigan qoidalarni qabul qilish talablari). Atrof-muhit resurslaridan birgalikda foydalanish muammolarini (yer va suvdan birgalikda foydalanish va boshqalar.) tashkil qilish bilan bog'liq hududiy manfaatdor tomonlar.

Umumiy texnologik sikl bo'yicha korxonalar bilan bog'liq bo'lgan barcha tashkilotlarni o'z ichiga olgan texnologik manfaatdor tomonlar (xomashyo yetkazib beruvchilar, subpudratchilar, mahsulot va xizmatlarning sifati, ularning "ekologik tozaligi" korxonalar foydalanadigan texnologiyalarga¹¹ bog'liq).

Manfaatdorning konsepsiyasi biznes manfaatdor tomonlarning ehtiyojlarini qondirganda muvaffaqiyatli bo'ladi degan taxminga asoslanadi. Biroq manfaatdor tomonlarning manfaatlari va ehtiyojlari bir xil emas, bundan tashqari ular raqobatdosh yoki bir-birini inkor etishi mumkin (masalan, yetkazib beruvchilar o'zlari taklif qilayotgan xomashyoning yuqori sotib olish narxlariga qiziqish bildiradilar, davlat soliqlardan manfaatdor

8 Н.В. Полстяная, Т.П. Кононенко, В.И. Федак. Экологические отели как современная инновационная концепция в индустрии гостеприимства. Харьковский государственный университет питания и торговли, Украина. Sciences of Europe # 25, (2018) | economic sciences

9 М.Т. Алиева, Д.И. Абидова. Управление окружающей средой в туризме (учебник). Т. Инновационный ривожланиш нашриёт-манбаа уйи, 2022 й. 304 бет

10 Шкатулла В.И. и др. Комментарий к Трудовому кодексу Российской Федерации (под общ. ред. проф., к.ю.н. В.И. Шкатуллы; восемнадцатое издание, дополненное). - Специально для системы ГАРАНТ, 2020 г.

11 http://www.ci-journal.ru/article/491/200901ecoprogramma_kompanii. Антонина Суздалева Виктор Безносков генеральный директор ООО «Альфамед 2000», доктор биологических наук, академик МАНЭБ. профессор Московского государственного университета им.М.В.Ломоносова, доктор биологических наук. Как разработать программу формирования экологического имиджа производственной организации

va ikkalasi ham mahsulot tannarxi va narxini oshiradi, bu iste'molchi uchun foydasiz va aksiyadorlarning manfaatlariga zid ravishda, umuman, biznes rentabelligini pasaytiradi). Zamonaviy bozor jarayonlaridan biri bu manfaatdor tomonlarning manfaatlarini ekologiyalastirishdir. Shu sababli, ekologik jihatlarni hisobga olgan holda korxonani samarali boshqarish uchun atrof-muhitni muhofaza qilish masalalarida manfaatdor tomonlarning pozitsiyalarini tahlil qilish, shuningdek, ularning biznesga mumkin bo'lgan ta'sirini baholash juda muhimdir. Ushbu muammolarni hal qilishda quyidagi omillarni hisobga olish kerak:

-Birinchidan, manfaatdor tomonlarning talablarini o'zgartirish tezligi doimiy ravishda oshib boradi, bu esa taxminlarda yuqori darajadagi noaniqlikni keltirib chiqaradi;

-ikkinchidan, vaziyat manfaatdor tomonlarning (hattoki bir guruh ichida ham) hududga oid ongini rivojlantirishning turli darajasi bilan bog'liq bo'lgan va ekologik muammolarni har xil idrok etishda namoyon bo'ladigan fikrlarining qutblanishi bilan sezilarli darajada murakkablashadi;

-uchinchidan, manfaatdor tomonlarning talablari nafaqat mazmuni, balki shakli bilan ham farqlanadi (aytilmagan istaklardan ultimatumgacha);

-to'rtinchidan, manfaatdor tomonlarning faoliyati va ularning manfaatlari yo'lidagi qat'iyatlilik sezilarli darajada farq qiladi.

Tashkilot rahbariyati manfaatdor tomonlarning talablari mohiya- tini tushunishi juda muhimdir.

Ularning fikrlarini aniqlash uchun turli xil usullardan foydalanish mumkin: kuzatuvlar va so'rovnomalar, konferensiyalar va seminarlar, suhbatlar, jamoatchilik bayonotlarini tahlil qilish, manfaatdor tomonlarning ichki dasturlari, ko'rsatmalar va standartlar, bozor tadqiqotlari, me'yoriy hujjatlar va ularning jarayonlarini kuzatish, sanoat va jamoat guruhlarida ishtirok etish. manfaatlar bo'yicha, qo'shnilar bilan to'g'ridan-to'g'ri aloqa, nazorat organlari, iste'molchilar va yetkazib beruvchilar, ommaviy axborot vositalari va boshqa ochiq manbalardir. Manfaatdor tomonlarning ta'siri, asosan, ularning faoliyati bilan belgilanadi. Ekologik toza talablar nuqtai nazaridan eng faol kompaniya, kompaniyaning iste'molchilari, ommaviy axborot vositalari, ta'lim va ilmiy-tadqiqot muassasalarining moliyaviy muvaffaqiyatidan manfaatdor bo'lgan barcha manfaatdor tomonlar tomonidan ko'rsatiladi. Ekologik manfaatdor tomonlar (masalan, jamoat ekologik birlashmalari) ham alohida e'tiborga loyiqdir.

Ular boshqa manfaatdor tomonlardan guruh yoki shaxsiy manfa- atlarini emas, balki kelajak avlodlar yoki tabiatning o'zi manfaatlarini himoya qilishlari bilan ajralib turadi. Ba'zi hollarda, bunday manfa- atdor tomonlar noqonuniy xatti-harakatlarni amalga oshiradilar va hanuzgacha jamoatchilik tomonidan qo'llab-quvvatlanmoqda. Manfaatdor tomonlarning atrof-muhitga bo'lgan talablarining potentsiali ularni almashtirish qobiliyatiga va ixtiyoridagi resurslarga bog'liq. Shunday qilib, korxonaga uchun muhim guruh, ushbu resursning boshqa yetkazib beruvchilari bo'lmagan taqdirda, almashtirib bo'lmaydigan resursni taklif qiluvchi yetkazib beruvchi bo'ladi. Atrof-muhit sohasidagi turli xil manfaatdor tomonlarning asosiy manfaatlari, shuningdek, ularning faoliyatining mumkin bo'lgan imkoniyatlari 3-jadvalda keltirilgan; manfaatdor tomonlarning umumiy talablari taqqoslash uchun berilgan.

1-jadval.

An'anaviy talablar	Ekologik talablar	Mumkin bo'lgan ko'rsatmalar
egalari		
biznesning yuqori rentabelligi, kelajakka ishonch, mehnat unumdorligining o'sishi	Ish kuchi va kapitaldan axloqiy jihatdan maqbul foydalanish, tabiatni muhofaza qilishga sarmoyalar, moliyaviy ekologik xavf tug'dirmaydi	biznesdagi ustuvorlik, atrof-muhit faoliyati uchun motivatsiya
menejerlar		
Korxonaning moliyaviy muvaffaqiyati, shaxsiy imtiyozlar (moddiy mukofot, bajarilgan ishni tasdiqlash)	faoliyatning qonuniyligi	biznesdagi ustuvorlik, ekologik faoliyat uchun motivatsiya
xodimlar		
ish joyini saqlab	ish beruvchining imidji, ishdan mahrum bo'lish	ekologik iflos korxonada ishlashdan bosh tortish,

Ekologiyalashtirish bo'yicha manfaatdor tomonlar¹²

qolish, yuqori ishhaqi, qisqa ish vaqti	xavfi yo'q (masalan, atrof-muhitga jiddiy zarar yetkazilganda va korxonada yopilganda), ish joyida sog'liq uchun hech qanday xavf tug'dirmaydi, atrof-muhit tashabbusi bilan yaxshilanadi	Norozilik namoyishlari uyushtirish
Kreditorlar, investorlar, sug'urtalovchilar		
biznesning yuqori rentabelligi, kelajakka ishonch	tabiatni muhofaza qilish, gasarmoyalar, moliyaviy ekologik xatarlarning yo'qligi	ekologik menejment tizimini joriy qilish sharti bilan ekologik audit natijalarini hisobga olganda korxonada ekologik ko'rsat-riga talablarni oshirish, hamkorlik shartnomalarini tuzish)
Yetkazib beruvchilar		
Sotib olishning yuqori narxi, yaxshi hamkorlik	Atrof-muhitga zarar etkazadigan mahsulotlar talabga javob berishini kutish, mijozlarning yaxshi obro'si	Hamkorlikdan bosh tortish
Mahsulotlarni sotuvchilar		
katta savdo markalari, yaxshi sotiladigan mahsulotlar	toksik bo'lmagan va kamqadoqlangan mahsulotlar	hamkorlikdan bosh tortish
Buyurtmachi, mahsulotning oxirgi iste'molchisi		
arzon sifatli mahsulotlar, barqaror ta'minot	atrof-muhit nuqtai nazaridan sifatli mahsulotlar, mahsulot haqida to'liq ma'lumot, sotishdan keyingijavobgarlik	mahsulotlarni boykot qilish, sotib olish hajmini kamaytirish, ekologik menejment tizimini joriy qilish sharti bilan hamkorlik shartnomalarini tuzish
Raqobatchilar		
narx va sifat uchun raqobat	raqobatning yangi yo'nalishi, ekomarketing, atrof-muhitga asoslangan xarajatlarni tejash	ekologik jihatdan iflostashkilotni bozordan haydash
Ta'lim va ilmiy muassasalar		
bilim olish	qadriyatlar tizimida bilim, yo'nalish olish	Ekologik menejment tizimlarini samarali joriy etishda jamoatchilik ekologik ongini shakllantirish, aholining fikrini inobatga olish, shuningdek, zarur axborot va uslubiy ta'minotni. ¹³
Geografik yaqin hududlar (yuridik shaxslar va qo'shni hududlar aholisi)		
yaxshi qo'shnihilik munosabatlari	Atrof-muhitni ifloslanishiga oid yaxshi qo'shnihilik munosabatlari, tashkilotning atrof-muhitga ta'siri haqida ma'lumot	ekologiya sohasidagi ishlarning holatidan tashvish bildirish, norozilik namoyishlari tashkil etish, sud ishlarini boshlash

Ko'rib turganingizdek, ko'kalamzorlashtirish barcha manfaatdor tomonlarning manfaatlariga ta'sir ko'rsatadi. Ularning talablari ziddiyatning katta potensialiga ega bo'lganligi sababli, ular tashkilotlarning faoliyati to'g'risida qaror qabul qilishda e'tiborga olinishi kerak. Shu bilan birga, biz oddiy fuqarolik holatida jamiyat, qarorlarni qabul qilish yoki va ularning oqibatlari uchun javobgarlik tashkilotlarning bozorning boshqa ishtirokchilari (shiriklar, investorlar, iste'molchilar), davlat va boshqa manfaatdor tomonlar bilan bo'lishishi kerak.

Xulosa va takliflar Ekologik maqsadlar tashkilotning maqsadlari (yoki iqtisodiy va boshqa faoliyatning maqsadlari) bilan chambarchas bog'liq, 1 - bobda bu masalaga qisman to'xtalib o'tilgan, xususan, iqtisodiy usullarning evolyutsiyasi davrida iqtisodiy faoliyatning maqsadlari biznesga har qanday muammolar yoki xavflar paydo bo'lganda o'zgarganligi ko'rsatilgan. So'nggi 3-4 yil ichida biznes yangi muammoga duch keldi

¹² (Schaltegger, Sturm, 1994; Guseva, Xachaturov va boshq., 1999) asosida tuzilgan.

¹³ Управление государственным и муниципальным имуществом (учебник) (Бакулина А.А., Красюкова Н.Л., Панина О.В., Прокофьев С.Е.; под ред. С.Е. Прокофьева). - "КНОРУС", 2022 г.

– tashkilotlar o‘zlarining maqsadlarida aks ettirilgan ijtimoiy va ekologik sohalarda mas’uliyatni o‘z zimmlariga olishlari kerak. Atrof-muhit sohasidagi maqsadlar (ekologik, resurslarni tejash maqsadlari, ekologik xavfsizlikni ta’minlash sohasidagi maqsadlar va boshqalar), ular tabiiy muhitni saqlashga qiziquvchi yetakchi tashkilotlar tomonidan qabul qilinadi. Tijorat maqsadlarini birlamchi deb hisoblash mumkin (qoida tariqasida, biznes aynan ularni amalga oshirish uchun yaratilgan). Ijtimoiy va ekologik maqsadlar qisman tijorat maqsadlariga zid keladi, chunki ular ishlab chiqarish xarajatlarini sezilarli darajada oshiradi. Shu sababli uzoq vaqt davomida faoliyatning salbiy tashqi ta’siriga qaramay, foyda olish asosiy biznes motivatsiyasi bo‘lgan.

Faqat so‘nggi o‘n yilliklarda tashkilotlar faoliyatida ijtimoiy va ekologik munosabat shakllana boshladi, ammo, qoida tariqasida, bu o‘z maqsadi sifatida emas, balki tashkilotlarning biznesni ko‘payishi munosabati bilan muammolarni tan olish va hal qilishga tayyorligini namoyish etish uchun talablar (ya’ni tashqi manfaatlar uchun). Boshqa tomondan, vakolatli ijtimoiy va (yoki) ekologik menejment faoliyatni optimallashtirishga (ichki foydalarni amalga oshirishga) imkon beradi va shu bilan tashkilotlar tomonidan belgilangan tijorat maqsadlariga erishishga yordam beradi. Shunday qilib, tashkilotlarning atrof-muhitni muhofaza qilish faoliyati va ekologik menejmentning asosiy maqsadi tijorat muvaffaqiyatlarini, uzoq muddatli istiqbolda kompaniyaning raqobatbardoshligini ta’minlash uchun ko‘rib chiqilishi mumkin. Ekologik maqsadlar va ekologik menejment maqsadlari tashkilotning atrof-muhitga salbiy ta’sirini kamaytirish va korxonaning atrof-muhit bilan o‘zaro ta’sirini so‘zning keng ma’nosida optimallashtirish bilan bog‘liq. Ularni tushunish uchun, avvalambor, tashkilotlar va atrof-muhitning o‘zaro ta’sirini optimallashtirish uchun qanday imkoniyatlar mavjudligini bilish muhimdir.

2- jadval. Ekologik menejmentda optimallashtirish sohalariga misollar¹⁴

Muhandislik yondashuvi	Ijtimoiy-iqtisodiy yondashuv
Energiya sarfi	Bozordagi talab va taklif
Yer yuzini ajratish (asfaltlash va hk.)	Qonunchilikka rioya qilish
Tabiiy suvlarning ifloslanishi	Manfaatdor tomonlarning manfaat-lari balansi nizoli vaziyatlarda va jamoat muhokamalarida
Atrof-muhit havosining ifloslanishi	Hamkorlik, ishtirok etish orqalitashkilotga bo‘lgan
Chiqindilarni ishlab chiqarish	ishonchni rivojlantirish tarmoqlarda keng
Biologik turlarning yo‘qolishi (bioxilma xillikning pasayishi)	jamoatchilikni jalb qilish
Akustik ta’sir	

Muhandislik nuqtai nazaridan boshqarish jarayonining yo‘nalishi ilmiy-texnik sohada. Tashkilot faoliyati kirishlarni (masalan, tabiiy xomashyoni) mahsulotga (masalan, mahsulot va chiqindilarga) aylantirish sifatida qaraladi. Ushbu yondashuv bilan ekologik menejment vazifasi moddiy va energiya oqimlarini kamaytirishga qaratilgan texnologik yangiliklar orqali atrof-muhitga zararni va ekologik xavflarni muntazam ravishda kamaytirishdan iborat. Tashkilotning muvaffaqiyati, imkoniyatlari ma’lum miqdordagi chiqish oqimlari uchun kirish oqimlarini kamaytirish, kirishni natijalarga aylantirish jarayonini optimallashtirish, kiruvchi oqimlarning oldini olish yoki minimallashtirishdan iborat. Ijtimoiy-iqtisodiy nuqtai nazardan, tashkilot faoliyati bilan bog‘liq bo‘lgan ijtimoiy, huquqiy va iqtisodiy jihatlar muhim ahamiyatga ega. Ushbu yondashuv nuqtai nazaridan tashkilotlar ekologik muammolarni iqtisodiy jihatdan maqbul usullar bilan hal qilish, manfaatdor tomonlarning manfaatlari yo‘lidagi ziddiyatlarni hal qilish orqali raqobatbardosh ustunliklarga ega bo‘ladilar, shu bilan biznesga bo‘lgan ishonchni va jamiyat tomonidan tasdiqlanish darajasini (qonuniylikni) oshiradilar.

Fodalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. D.I.Abidova. "O‘zbekistonda ekologik mehmonxonalar faoliyatini yuritish metodologiyasini takomillashtirish". Monografiya-T. "Ilm-fan va Innovatsiya" 2023yil, 100 bet
2. D.I.Abidova, A.A. Abdullaxo‘jayev. Environmental Certification as a Way to Increase the Competitiveness of Hotels. American Journal of Education and Evaluation Studies, Vol.2, No.1 (Jan, 2025), E-ISSN: 2997-9439 American Journal of Education and Evaluation Studies <https://semantjournals.org/index.php/AJEES>
3. Бокарева А.Р., Давыдкова М.А. Тенденции перехода гостиничных предприятий на экологические и ресурсосберегающие источники. Магистранты Высшей школы туризма и гостеприимства. ФГБОУ ВО «Российский государственный университет туризма и сервиса» г. Москва, Российская Федерация. 2020 г. журнал [ВЕСТИК АССОЦИАЦИИ ВУЗОВ ТУРИЗМА И СЕРВИСА. Экономика и бизнес](#)
4. О.Х.Хамидов "O‘zbekistonda ekologik turizmni rivojlantirishni boshqarish mexanizmini takomillashtirish." (Doctor of science) dissertatsiyasi avtoreferati. T, 2017 y
5. M.T. Aliyeva Turizmda atrof-muhit boshqaruvi. Darslik – T: TDIU, 2021y.
6. M.T.Алиева, Д.И.Абидова. Управление окружающей средой в туризме (учебник). Т. Инновацион ривожланиш нашриёт- манбаа уйи, 2022 й. 304 бет
7. www.advice.uz

14 Schaltegger S., Burritt R., Petersen H. An Introduction to Corporate Environmental Management: Striving for Sustainability. Greenleaf Publishing Limited, 2003. P. 30

8. [www/cont.org](http://www.cont.org).
9. www.interunion.ru
10. www.tag-group.com
11. www.e-tours.ru
12. <https://www.evkova.org/kursovye-raboty/issledovanie-opyita-primeneniya-ekologicheskikh-innovatsij-na-primere-gostinichnogo-predpriyatiya>
13. <https://uz.traasgpu.com/2018-yilgi-eng-yaxshi-ekologik-sayyohlik-mehmonxonalari/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
